

ב"ה טבת ה'תשע"ב

ערכים מודרניים על גבול הפוסט

בפרשיות הראשונות של ספר שמות

לצורך עיונינו היום נזדקק לתנ"ך. גם התורה היא מקור יהודי... נעיין בשני הפרקים הראשונים של הספר ונסה לדלות מהם את מה שכתוב בכותרת.

א. פתיחת ספר שמות
משהו על שמו של הספר. ספר שמות.

השמות מלווים את הספר מתחילתו ועד סופו ראו דוגמאות מספר:

שמות ג' יג-טו ואף ה' א-ג ו' ב-ג ואף שמות בני אדם ל"א ב, ל"ג יג ועוד.

בתרגומים היווניים ומהם לתרגומים ללטינית נקרא הספר אקסודוס – יציאה [=יציאת מצרים]. אך גם במסורת הפנים יהודית זכה הספר לשמות חילופיים.

העמק דבר פתיחה לספר שמות

זה הספר נקרא בפי בעלי המדרש ספר שמות. כדאיתא בב"ר פ"ג ויהי אור נגד ס' שמות כו'. וכן בהרבה מקומות. והרמב"ן סוף הספר קראו ספר הגאולה.

זולת רבינו בעל הלכות גדולות בסוף ספרו הקדוש יקראו ספר שני דקחשיב חמשה חומשי תורה. ספר בראשית. וחומש שני. וספר כהנים. וחומש הפקודים.

ומשנה תורה. ושואת דמרן ודיבורו של אדונינו – בעל הלכות גדולות] זצ"ל ניתן ללמדנו בינה. שלא בחנם שינה השם בזה הספר. והיה לרבינו לקרוא

כולם במספר חומש שני ושלישי וכו'. או חומש שמות. או על הענין המסוים

שבו כמו יציאת מצרים או מתן תורה. כמו שקורא ספר במדבר. ספר הפקודים וכמש"כ במקומו הטעם. אלא בא ללמדנו דזה הספר ביחוד הוא שני לספר ראשית הבריאה כי הוא חלק שני מזה הספר. היינו בו נגמר סדר הבריאה.

האם ניתן להעלות על הדעת זיקה בין השם השכיח במדרש [שמות] לבין השם שנתן הרמב"ן לספר?

ב. הגזירות

קראו את פרק א עד סוף.

(ח) וַיִּקַּם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף: (ט) וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הַזֶּה

עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעַצִּיּוֹם מְמַנּוּ: (י) הֲבֵיָה נִתְחַכְמָה לּוֹ פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה

מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ: (יא) וַיִּשְׁימוּ עָלָיו

שְׂרֵי מַסִּים לְמַעַן עַנְתּוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְּן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעֹה אֶת פְּתֹם וְאֶת

רַעַמְסֵס: (יב) וַכֹּאשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֹוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: (יג)

וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ: (יד) וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה בְּחַמֵּר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עֲבָדָה בְּשָׂדֶה אֶת כָּל עֲבָדָתָם אֲשֶׁר עֲבָדוּ בְּהֶם בְּפָרֶךְ: (טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִילֵדֹת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שָׁם הָאֲחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשְּׂנִית פּוּעָה: (טז) וַיֹּאמֶר בְּיַלְדֵּךְ אֶת

העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמתן אתו ואם בת הוא ותייה: (יו) ותיראו המילדת את האלילים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינו את הילדים: (יח) ויקרא מלך מצרים למילדת ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינו את הילדים: (יט) ותאמרן המילדת אל פרעה כי לא כנשים המצריות העברית כי חיות הנה בטרם תבוא אליהן המילדת וילדו: (כ) ויטב אליהם למילדת וירב העם ויעצמו מאד: (כא) ויהי כי יראו המילדת את האלילים ויעש להם פתים: (כב) ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה תשליכוהו וכל הבת תחיינו:

נסו לדרג את הגזירות לפי השלבים שלהן. האם ניתן למצוא הגיון בהתפתחותן?
האם המבנה מזכיר משהו? שימו לב לרמזי המילים בהערותיה של נחמה ליבוביץ [היא מתייחסת לפסוקים ט-י]:

עיונים חדשים בספר שמות

פסוקים אלה, אשר בהם מבטא פרעה בפעם הראשונה והיחידה את רצונו למצוא פתרון למה שקראו בימינו 'שאלת היהודים'... מה יש צורך למלך מצרים... לבוא עליהם בהתחכמות... לשאלה זו עונה הרמב"ם... אפילו מלך רשע ויועצים רשעים אין יכולים לעשות לפתע פתאום הרג ואבדון בלי עלילה, בלי העמדת פנים... ומה יאמרו עליו בארצות אחרות?... אף מלך כפרעה זקוק לדעת קהל...

למה רומזות מילותיה? למה היא משווה את הגזירות של פרעה? איך זה עוזר לנו להבין את הגזירות?
עיינו היטב בפרשה ושיקלו – על מי האחריות בהפעלתן ובפיתוחן של הגזירות?
על רקע זאת עיינו בפסוק האחרון:

(כב) ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה תשליכוהו וכל הבת תחיינו:
ילדי מי מושלכים ליאור על פי גזירה זאת? ראו את מחלוקת הפרשנים:

רש"י

(כב) לכל עמו – אף עליהם גזר יום שנולד משה אמרו לו אצטגנינו היום נולד מושען ואין אנו יודעין אם ממצרים אם מישראל ורואין אנו שסופו ללקות במים לפיכך גזר אותו היום אף על המצרים שנא' כל הבן הילוד ולא נאמר הילוד לעברים והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריבה:

לעומת

אונקלוס

(כב) ופקיד פרעה לכל עמיה למימר כל ברא דיתיליד ליהודאי בנהרא תרמניה וכל ברתא תקימון:

ולמי שמתקשה בארמית

רס"ג

(כב) עמו – משרתיו. הילוד – הילוד להם.

ג. המיילדות

מיהן המיילדות? למה נזכר שמן? מה המקרא מבקש להדגיש ביחס לפועלן? למי הן משמשות בפרשה תמונת ראי הפוכה?

שימו לב למינוח 'ראת א-להים' – מה פירושו?

קראו בראשית כ' יא. מה הפירוש? האם הוא מתיישב עם הפרשה שלנו? אם כן איך נבאר את

בראשית כ"ב יב? אז מה בסופו של דבר משמעות המושג ואיך הוא מבאר את הפרשה שלנו?

משהו על שמות המיילדות. מה פשר שמן?

סוטה יא ב

תניא שפרה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה? שמשפרת את הולד

ד"א שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה

פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה? שהיתה פועה ומוציאה את הולד (-לוולד)

ד"א פועה שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את

ישראל.

לאן לוקח אותנו המדרש?

ולאן המדרש הזה?

תנחומא ויקהל א

את מוצא שלשה שמות נקראו לו לאדם:

אחד מה שקוראים לו אביו ואמו

ואחד מה שקוראין לו בני אדם

ואחד מה שקונה הוא לעצמו

טוב מכולן מה שקונה הוא לעצמו תדע לך שהרי בצלאל על ידי שקנה שם טוב וזה שיעשה מלאכת המשכן... שבצלאל הקב"ה

מעיד עליו ראו קרא ה' בשם בצלאל.

או המקור המפורסם יותר של מדרש זה... שירי זלדה [תשמ"ה] עמ' 117

לכל איש יש שם	ונתנה לו כמיהתו
שנתן לו אלוהים	לכל איש יש שם
ונתנו לו אביו ואמו	שנתנו לו שונאיו
לכל איש יש שם	ונתנה לו אהבתו
שנתנו לו קומתו ואופן חיוכו	לכל איש יש שם
ונתן לו האריג	שנתנו לו חגיו
לכל איש יש שם	ונתנה לו מלאכתו
שנתנו לו ההרים	לכל איש יש שם
ונתנו לו כתליו	שנתנו לו עונות השנה
לכל איש יש שם	ונתן לו עיוורונו
שנתנו לו המזלות	לכל איש יש שם
ונתנו לו שכניו	שנתן לו הים
לכל איש יש שם	ונתן לו
שנתנו לו חטאיו	מותו.

מה כל זה נותן לנו להבנת הזיקה שבין ספר 'שמות' לספר הגאולה?

ד. משהו על משה

קראו בבקשה את פרק ב. סמנו את השלבים בחיי משה. מצאו את מילות מפתח בפרשה. שימו לב למשקלן של הנשים אל מול משקלם של הגברים בפרשה זו. שימו לב לביטוי 'איש מצרי'.

מפתח גדול יש במדרש זה. המדרש מתאר את תחילת ההתגלות של ה' למשה במראה הנבואה. הוא נזקק ללשון בה מתארת התורה את ההתגלות – את ההצגה העצמית שעורך ה' עם משה.

שמות רבה פרשה ג אות א:

ויאמר אנכי א-להי אביך, הה"ד (משלי יד) פתי יאמין לכל דבר [וגו'] מהו פתי נער שכן בערביא קורין לנער פתיא, ד"א אין פתי אלא לשון פתוי כמה דתימא (שמות כב) וכי יפתה איש, אמר רבי יהושע הכהן בר נחמיה בשעה שנגלה הקב"ה על משה טירון היה משה לנבואה, אמר הקב"ה אם נגלה אני עליו בקול גדול אני מבעתו, בקול נמוך בוסר הוא על הנבואה, מה עשה נגלה עליו בקולו של אביו, אמר משה הנני מה אבא מבקש, אמר הקב"ה איני אביך אלא א-להי אביך בפתוי באתי אליך כדי שלא תתירא, א-להי אברהם א-להי יצחק וא-להי יעקב, שמח משה ואמר הא אבא נמנה עם האבות ולא עוד אלא שהוא גדול שנזכר תחלה.

שאלה קנטרנית – האם משה הכיר את אביו?